Asiantuntijalausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Lausunnon antaja:
Paulus Torkki, apulaisprofessori, Helsingin yliopisto
Vieraileva professori, Aalto-yliopisto
Dosentti, Vaikuttavuusperustainen sosiaali- ja terveydenhuolto, Jyväskylän yliopisto

Viite: HE 113/2025 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta

Tavoitteena on säätää teknologisten ratkaisujen käytöstä sosiaalipalveluissa siten, että ne tukevat asiakkaan toimintakykyä, turvallisuutta, osallisuutta ja hyvinvointia perusoikeuksia kunnioittaen. Teknologian soveltuvuus arvioidaan osana asiakasprosessia, ja sen käyttö edellyttää, että asiakkaan yksityisyydensuojaa ei rajoiteta enempää kuin välttämätöntä.

Esityksessä säädettäisiin myös yleinen säännös teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa (esim. kameravalvonta, liiketunnistimet), kun se on välttämätöntä asiakkaiden terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Teknisen valvonnan tulisi olla oikeasuhtaista ja siitä on ilmoitettava näkyvästi.

Lisäksi ehdotetaan, että iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksessa voidaan ottaa huomioon teknologian ja teknisen valvonnan vaikutus henkilöstötarpeeseen. Mitoitusta voidaan pienentää enintään 0,04 työntekijällä asiakasta kohti, kuitenkin vähintään tasolle 0,6 työntekijää per asiakas.

Asiakasmaksulakia muutettaisiin siten, että asiakasmaksun periminen olisi mahdollista myös silloin, kun asiakkaan kiireelliseen avun tarpeeseen vastataan teknologisella ratkaisulla, kuten turva-auttamispalvelun yhteydessä.

1. Keskeinen lähtökohta omassa lausunnossani

Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmä kohtaa merkittävän kestävyysvajeen väestön ikääntymisen ja työikäisten määrän vähenemisen vuoksi. Arvioiden mukaan vuoteen 2040 mennessä tarvitaan 25–30 % parempi tuottavuus tai vastaavasti 25–30 % enemmän ammattilaisia, jotta nykyinen palvelutaso voidaan säilyttää. Tässä tilanteessa teknologian, tekoälyn ja digitaalisten ratkaisujen hyödyntäminen tarjoaa yhden realistisimmista keinoista parantaa tuottavuutta ja vaikuttavuutta ilman, että palveluiden inhimillinen laatu vaarantuu.

2. Teknologian mahdollisuudet hoivassa

Hoivan ydin on asiakkaan kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa, eikä tätä ydintä voida tai tule korvata teknologialla. Sen sijaan teknologiaa voidaan käyttää vapauttamaan henkilöstön aikaa tähän ydintehtävään. Nykyisin arviolta vain noin 50 % hoivatyön ajasta on välitöntä

asiakastyötä – teknologian avulla tätä osuutta voidaan kasvattaa merkittävästi esimerkiksi seuraavin keinoin:

- Tekoälyn hyödyntäminen tietojen etsimisessä ja koostamisessa
- Tekoälyavusteinen kirjaaminen ja raportointi
- Robotiikan ja sensoriteknologian käyttö toistuvissa tai valvontaa edellyttävissä tehtävissä
- Etäseuranta ja automaattiset turvajärjestelmät, jotka tukevat asiakkaan kotona asumista

Näiden keinojen avulla voidaan parantaa tuottavuutta samalla, kun asiakas- ja henkilöstökokemus paranevat tai eivät ainakaan heikkene. Teknologian hyödyntäminen mahdollistaa myös paremman tiedolla johtamisen ja ammattilaisresurssien kohdentamisen niihin kohteisiin, joissa vaikutukset ovat suurimmat.

3. Henkilöstömitoitus ja tuottavuuden kehittäminen

Sitova henkilöstömitoitus rajoittaa mahdollisuuksia kehittää hoivapalveluiden tuottavuutta. Jos mitoitus lukitaan tiukasti ilman joustoa teknologian hyötyjen huomioimiseksi, kannustimet innovaatioihin heikkenevät ja uudet ratkaisut jäävät käyttämättä. Suuri osa hoivasta tuotetaan yksityisten tai kolmannen sektorin toimijoiden kautta ja jos ajatellaan, että he saavat kilpailutuksen perusteella kiinteän korvauksen per hoivapäivä ja toisaalta henkilöstö muodostaa suurimman kustannuserän ja sen osuus on säädelty tarkasti, tuo lisääntynyt teknologia pelkästään lisäkustannuksia ja heikentää kannattavuutta. Vastaavasti julkisen palvelutuotannon on vaikea perustella teknologiaa, jos hyötyjä ei voida realisoida muuten kuin laadun parantamisella. Kuitenkin teknologiaa hyödyntämällä voidaan lisätä hoivan määrää ja laatua ilman henkilöstön kokonaismäärän kasvattamista, mikä on välttämätöntä työvoimapulan oloissa.

Esityksessä ehdotettu mahdollisuus huomioida teknologian vaikutus henkilöstömitoituksessa (enintään 0,04 työntekijää/asiakas) on askel oikeaan suuntaan. Jatkossa olisi kuitenkin perusteltua kehittää objektiivisia arviointikriteerejä, joilla voidaan arvioida teknologian kustannusvaikuttavuutta ja laatuhyötyjä – esimerkiksi terveystaloustieteellisin menetelmin kuten kustannus-hyöty- tai kustannus-vaikuttavuusanalyysien avulla. Mikäli analyyseissa voidaan osoittaa aitoa tuottavuuskehitystä laadun heikkenemättä, tulisi tämä potentiaali voida käyttää mitoitukseen mahdollisimman laajasti.

4. Eettiset ja inhimilliset näkökohdat

On myönteistä, että hallituksen esityksessä painotetaan asiakkaan perusoikeuksia, yksityisyyden suojaa ja osallisuutta. Teknologian käyttöönotto on tehtävä eettisesti kestävällä tavalla, varmistamalla asiakkaan suostumus ja ymmärrys sekä turvaamalla tietosuoja ja tietoturva. Samalla on tärkeää tunnistaa, että teknologia ei ole itsetarkoitus – sen arvo syntyy vain, jos se aidosti parantaa palveluiden laatua, asiakasturvallisuutta ja henkilöstön työolosuhteita.

5. Yhteenveto

Hallituksen esitys HE 113/2025 on kokonaisuutena perusteltu ja linjassa välttämättömän sote-järjestelmän uudistamisen kanssa. Teknologian vastuullinen ja systemaattinen käyttöönotto tarjoaa mahdollisuuden parantaa hoivan laatua ja tuottavuutta sekä turvata hyvinvointivaltion palvelut ikääntyvässä Suomessa**. Tulevaisuudessa tarvitaan kuitenkin arviointimenetelmät, joilla teknologian hyödyt voidaan todentaa ja ottaa huomioon palveluiden mitoituksessa ja rahoituksessa. Nykyinen esitys jää liian maltilliseksi eikä tue teknologian kehittämistä ja käyttöönottoa sillä nopeudella, mitä on tarpeen.**